

УДК 336.7

Н. В. Зачосова,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

І. В. Горячківська,

здобувач кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

В. М. Недзельський,

магістрант кафедри менеджменту та економічної безпеки,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ ІНТЕРФЕЙСНІЙ БЕЗПЕЦІ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

N. Zachosova,

PhD in Economics, associate professor, assistant professor of management and economic security department,

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky, Cherkasy

I. Horyachkivska,

researcher of management and economic security department,

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky, Cherkasy

V. Nedzel'skyi,

master of management and economic security department,

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky, Cherkasy

THE ORGANIZATION OF COMBATING RISKS FOR INTERFACE SECURITY IN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE ENTITIES

Обґрунтовується доцільність організації протидії ризикам у системі економічної безпеки суб'єктів господарювання. Встановлено існування ризиків, які можна контролювати, і таких, що не можна мінімізувати зусиллями компанії. Запропоновано визначення поняття інтерфейсної підсистеми системи економічної безпеки. Конкретизовано перелік ризиків, що можуть мати вплив на ефективність функціонування інтерфейсної підсистеми економічної безпеки суб'єкта господарювання. Узагальнено основні елементи роботи із організації протидії ризикам у системі економічної безпеки суб'єктів господарювання. Виокремлено специфічні інструменти ризик-менеджменту у кожному з напрямів роботи із організації протидії ризикам інтерфейсній безпеці. Визначено, що організація протидії ризикам економічній безпеці суб'єктів господарювання може відбуватись поступово, у кілька етапів. Розкрито особливості кожного етапу у процесі забезпечення інтерфейсної безпеки у системі економічної безпеки.

The necessity of combating the risks in the system of economic security of the entities is grounded. The existence of the risks that you can control and those that can not minimize the efforts of the company is proved. A definition of the interface security subsystem in the system of economic security is offered. The list of risks that may affect the efficiency of the interface subsystem of economic security of the entity is concretized. Author overview the main elements of a counter risks in the system of economic security of the entities. The specific risk management tools in each area of the organization of counter risks for interface security are determined. It is also determined that the organization of counter risks for economic security of the entities can take place gradually, in stages. The features of each stage in the process of organization of counter risks for interface security subsystem in the system of economic security are found out.

Ключові слова: ризик, протидія, уникнення, економічна безпека, інтерфейсна безпека, ризик-менеджмент.
Key words: risk, resistance, avoidance, economic security, interface security, risk management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

На сучасному етапі розвитку економічної науки все більша значимість надається питанням дослідження ефективності діяльності суб'єктів господарювання в умовах як внутрішньої, так і зовнішньої невизначеності

середовища їх функціонування. На цьому тлі все частіше на перший план висуваються питання забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта. Удосконалення методів організації протидії ризикам, що чинять вплив на діяльність суб'єктів господарювання, є найважливішою складовою поточного етапу реформування економіки і забезпечення економічної безпеки господарських структур.

Необхідність мінімізації ризиків суб'єктів господарювання для вітчизняних економістів стала особливо очевидною в останні роки, після низки криз, банкрутств і переділу приватизованої власності. Однак на цьому етапі розвитку економічної думки в нашій країні не склалася науково обгрунтована структура побудови системи організації протидії ризикам. Було б помилково висловлювати думку про те, що діяльність, пов'язана із оцінкою, аналізом та мінімізацією ризиків взагалі відсутня у сучасній Україні. Слід підкреслити, що подібна діяльність досить давно широко застосовується у фінансовому секторі вітчизняної економіки, наприклад, у страхуванні, а також банківській справі при оцінці кредитоспроможності позичальника. Проте, майбутній розвиток цього напрямку у вітчизняній практиці полягає в розробці комплексної системи протидії ризикам, що чинять вплив на діяльність суб'єктів господарювання. Необхідно відзначити, що на сьогодні далеко не кожна велика компанія навіть у країнах із розвинутою ринковою економікою має структурний підрозділ, який займається питаннями протидії ризикам підприємства, установи чи організації. І тим більше не у кожному суб'єкті господарювання ця діяльність носить комплексний, системний характер, і включає у себе інтерфейсну підсистему економічної безпеки, значимість якої у сучасній інформаційній економіці щороку зростає.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ

Численні спроби визначення дієвих векторів запобігання та мінімізації наслідків дії ризиків на результати функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарювання знаходимо у працях таких сучасних дослідників, як Мігус І.П., Гордієнко О.С. [1], Доценко І.О. [2], Рудніченко Є.М. [3], Масюк В.М. [4], Гудзинський О.Д., Судомир С.М. [5]. Однак мінливість економічного середовища стає каталізатором для виникнення усе нових і нових видів ризиків, тому обрана для дослідження тематика не втрачає своєї актуальності, а відсутність у науковій літературі досліджень, які б стосувались організації протидії ризикам у підсистемі інтерфейсної безпеки системи економічної безпеки, визначила своєчасність написання даної роботи.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою дослідження є конкретизація основ організації протидії ризикам інтерфейсній безпеці в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

В умовах економічної та політичної нестабільності, що спостерігаються нині в Україні, стрімко збільшується кількість ризиків, які впливають на інтерфейсну безпеку вітчизняних суб'єктів господарювання. Завдання протидії їх негативному впливу належить до компетенції

систем економічної безпеки господарських структур, що визначає необхідність дослідження питання організації протидії ризикам в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання в цілому.

Колишній голова Citicorp Уолтер Рістон одного разу сказав: "Усе життя — це управління ризиками, а не їх виключення". Саме тому протидія ризикам повинна виражатись у добре налагодженому ефективному механізмі управління ризиками, розробляти та керувати яким мають фахівці з економічної безпеки суб'єкта господарювання.

У країнах із розвиненим підприємницьким середовищем управління ризиком і економічною безпекою уже дістало поширення. В останні 2—3 роки цим активно починають займатися і в Україні. Для суб'єктів господарювання управління ризиком та протидія йому ускладнюються по ряду наступних причин. Так, вітчизняні бізнес-технології знаходяться тільки в стадії формування і переходу до цивілізованих. Ділове середовище досить нестабільне, особливо нині, під впливом політичних ризиків, і обумовлює набагато більший систематичний ризик, ніж у західних країнах. Це стосується і держави, і виконавчої дисципліни, і звичаїв бізнесу, і особливостей менталітету.

Водночас розуміння того факту, що ефективна організація протидії ризикам — це потужна внутрішня конкурентна перевага, що носить не тільки тактичний, а й стратегічний характер, уже прийшло до вітчизняних бізнес-структур. Це те, належить роботи не ситуативно, для порятунку, а для забезпечення більш стійкого і надійного розвитку бізнесу. Це — стратегічні інвестиції в надійність і якість управління, в економічну безпеку суб'єкта господарювання.

Під час організації протидії ризикам, фахівцям з економічної безпеки підприємств, установ та організацій доцільно виділити такі ризики, які можна контролювати, і такі, що не можна мінімізувати зусиллями компанії, і залишається лише створити резерви на компенсацію їх наслідків. На нашу думку, такими, що перебувають у зоні контролю, можна вважати ризики, пов'язані із фінансовою діяльністю підприємства або фінансової установи, їх стратегією і тактикою, технологіями, ІТ безпекою, операційною діяльністю, управлінням персоналом, репутацією. Поза зоною контролю лишаються ризики, що виникають через макроекономічні тенденції, політичні обставини; зумовлені технологічним прогресом, бізнес-середовищем, у якому працюють підприємства та фінансові установи; викликані змінами у законодавстві та діями регуляторів, станом фінансових ринків, природними явищами тощо.

Під інтерфейсною підсистемою економічної безпеки належить розуміти сукупність елементів, що забезпечують формування площини взаємодії суб'єкта господарювання та його стейкхолдерів, і сприяють налагодженню між ними тривалих та взаємовигідних відносин. Таким чином, ризиками, що можуть мати вплив на ефективність функціонування інтерфейсної підсистеми економічної безпеки можна вважати: конкурентну розвідку, розповсюдження неправдивої інформації, що спричиняє зниження рівня ділової репутації, партнерство з фірмами-одноденками та фіктивними підприємницькими структурами, недостовірна інформація на власному сайті, низький рівень інформаційної прозорості як власної, так і партнерів та контрагентів, промислове шпигунство, помилки у договірних докумен-

тах, недотримання партнерами та клієнтами платіжної дисципліни, зростання обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

Основні елементи роботи із організації протидії ризикам можна розподілити на чотири напрямки.

1. Механізми уникнення ризику. Передбачають усунення, де це можливо, причин виникнення ризику.

2. Інструменти зниження величини ризику. Гарантують зниження очікуваної величини ризику за рахунок зниження ймовірності виникнення самого ризику або негативного впливу ризику на економічну безпеку суб'єкта господарювання.

3. Механізми прийняття ризику. Передбачають активне прийняття наслідків ризику і розробку заходів по усуненню ризику.

4. Інструменти передачі ризику (наприклад, страхування від певного ризику або передача управління будь-яким ризиком третій стороні).

Для протидії ризиками інтерфейсній безпеці та ефективного управління ними доцільно виокремити специфічні інструменти ризик-менеджменту у кожному з названих напрямків. Так, до механізмів уникнення ризиків інтерфейсній безпеці доцільно віднести ретельну перевірку іміджу, ділової репутації та фінансово-господарського стану потенційних партнерів суб'єкта господарювання. Необхідним є обов'язкове залучення юристів до процесу складання та підписання будь-яких договірних документів.

Зниження величини ризиків інтерфейсній безпеці суб'єкта господарювання можливе за умови підтримання високого рівня власної інформаційної прозорості компанії. Для цього необхідно є розробка офіційного сайту суб'єкта господарювання, належно захищеного від хакерських атак, з високим коефіцієнтом оновлення інформації та можливістю доступу до відомостей, що характеризують результати діяльності компанії, але належать виключно до категорії публічної інформації, яка не містить ознак комерційної таємниці.

Механізми прийняття ризику інтерфейсній безпеці повинні включати існування відділу, відповідальної особи або стороннього фахівця, запрошеного на умовах аутсорсингу, завданням якого буде оцінка наслідків дії ризику та розробка плану заходів їх компенсації.

Інструменти передачі ризику інтерфейсній безпеці у системі економічної безпеки можуть передбачати використання суб'єктами господарювання послуг юридичного аудиту з метою перевірки правової документації перед вступом у партнерські відносини, а також передачу завдання створення та обслуговування сайту спеціалізованій фірмі або фахівцям із забезпечення інформаційної безпеки на договірних засадах.

Організація протидії ризикам економічній безпеці сучасних суб'єктів господарювання, у тому числі і її інтерфейсній складовій, може відбуватись поступово, у кілька етапів.

На першому етапі необхідно провести аудит ризиків і прийти до висновку щодо того, в чому полягають і наскільки істотними є ризики. Про них, можливо, вже відомо, але різним особам, що працюють на підприємстві, в установі або організації. Об'єднання, систематизація та обробка цих знань можуть дати позитивний ефект і знизити ймовірність прояву негативного впливу ризиків. Мета аудиту ризиків — зрозуміти, яким ризикам піддається система економічної безпеки, її інтерфейсна складова, а також виміряти їх. Під

час аудиту ризиків узагальнюються знання, якими володіють співробітники суб'єкта господарювання, що працюють у різних відділах, а також проводиться діагностика ризиків за спеціальними методиками. Виявлені ризики систематизуються і вимірюються. При цьому визначаються їх допустимі і граничні значення.

У результаті аудиту ризиків може з'ясуватися, що реальна "карта ризиків" відрізняється від тієї, яку може (лише інтуїтивно і несистематизовано) уявити собі начальник служби економічної безпеки або інша, відповідальна за стан економічної безпеки суб'єкта господарювання особа. Якщо вести мову про інтерфейсну безпеку, то найчастіше на цьому етапі встановлюється, що суб'єкт господарювання ризиковано укладає партнерські угоди, не достатньо перевіряє постачальників, контрагентів, не відстежує терміни погашення дебіторської заборгованості, веде надто жорстку розрахункову політику, або навпаки — поступається своїми інтересами у момент виникнення конфлікту; має погану ділову репутацію та не прагне її виправити, не використовує усі наявні можливості поширення інформації про себе та свої послуги або продукцію, є інформаційно закритим та характеризується низьким рівнем інформаційної прозорості.

Обсяг робіт і напрями дослідження в рамках аудиту ризиків можуть бути значними. Вся зібрана інформація — це база для організації протидії ризикам.

На другому етапі потрібно вирішити, як суб'єкт господарювання має реагувати на існування та прояви тих чи інших ризиків. Протидія ризику має бути економічно доцільною. Це означає, що на організацію антиризикових заходів не можна витратити більше коштів, ніж сума втрат внаслідок настання ризикових подій. Тому необхідним є аналіз, що дасть відповідь на запитання, яким ризикам доцільно протидіяти, а які можна просто прийняти за даність.

На третьому етапі необхідно розробити заходи щодо зниження ризиків. Для тих ризиків, яким необхідно протидіяти, розробляються антиризикові заходи. Спектр способів протидії ризикам надзвичайно широкий. Можна виділити кілька груп таких заходів:

— відмова від прийняття ризику — це означає відмову від проведення проекту або зміну способу проведення проекту (для інтерфейсної безпеки — відмова від партнерських відносин, обмеження доступу до власної інформації з боку стейкхолдерів, обмеження інформації власне про компанію у ЗМІ та на Інтернет-ресурсах);

— зниження рівня ризику — цей напрямок передбачає розробку конкретних організаційно-технічних заходів на основі розроблених планів і програм (для інтерфейсної безпеки пропонується розробити план заходів щодо підвищення рівня інформаційної прозорості та відкритості);

— страхування ризику — передбачає формування страхових запасів зовнішніми організаціями та їх оплатне використання (для інтерфейсної безпеки можна рекомендувати використання страхування відповідальності управлінського персоналу — це дозволить підвищити рівень репутації компанії);

— ухвалення (поглинання) ризику — передбачає формування страхових запасів самим суб'єктом господарювання (для інтерфейсної безпеки окремий фонд створювати не варто, достатньо передбачити можливі витрати на підтримку її рівня у бюджеті забезпечення економічної безпеки).

На четвертому етапі необхідним є створення організаційного механізму для управління ризиком. Як правило, таким механізмом є система управління ризиками (СУР). Під СУР суб'єкта господарювання розуміється управлінська підсистема, що виконує наступні функції: моніторинг і оцінку ризику; розробку антиризикових заходів; забезпечення проведення антиризикових заходів. Використання такого механізму можна запропонувати і для ризик-менеджменту у сфері забезпечення інтерфейсної безпеки суб'єкта господарювання.

Відразу варто зазначити, що навіть високоефективна організація протидії ризикам не усуне всі ризики інтерфейсної безпеки суб'єкта господарювання, а тим більше його економічній безпеці. Інакше не було б сенсу вести мову про ризик взагалі. Однак вона дає керівництву та професіоналам з фінансово-економічної безпеки цілий ряд можливостей:

- дозволить поглянути на власний бізнес з позицій ризику;
- дозволить передбачити багато несприятливих подій і заздалегідь прийняти деякі управлінські рішення;
- дозволить зменшити наслідки дії ряду ризиків;
- дозволить повністю уникнути перелік окремих втрат і скористатися існуючими можливостями.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Дослідження організації протидії ризикам інтерфейсної безпеці в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання дало змогу зробити такі висновки.

1. Під інтерфейсною підсистемою економічної безпеки належить розуміти сукупність елементів, що забезпечують формування площини взаємодії суб'єкта господарювання та його стейкхолдерів, і сприяють налагодженню між ними тривалих та взаємовигідних відносин.

2. Ризиками, що можуть мати вплив на ефективність функціонування інтерфейсної підсистеми економічної безпеки можна вважати: конкурентну розвідку, розповсюдження неправдивої інформації, що спричиняє зниження рівня ділової репутації, партнерство з фірмами-одноденками та фіктивними підприємницькими структурами, недостовірна інформація на власному сайті, низький рівень інформаційної прозорості як власної, так і партнерів та контрагентів, промислове шпигунство, помилки у договірних документах, недотримання партнерами та клієнтами платіжної дисципліни, зростання обсягів дебіторської та кредиторської заборгованості тощо.

3. До механізмів уникнення ризиків інтерфейсної безпеці доцільно віднести ретельну перевірку іміджу, ділової репутації та фінансово-господарського стану потенційних партнерів суб'єкта господарювання. Необхідним є обов'язкове залучення юристів до процесу складання та підписання будь-яких договірних документів. Зниження величини ризиків інтерфейсної безпеки суб'єкта господарювання можливе за умови підтримання високого рівня власної інформаційної прозорості компанії. Механізми прийняття ризику інтерфейсної безпеки повинні включати існування відділу, відповідальної особи або стороннього фахівця, запрошеного на умовах аутсорсингу, завданням якого буде оцінка наслідків дії ризику та розробка плану заходів їх ком-

пенсації. Інструменти передачі ризику інтерфейсної безпеці у системі економічної безпеки можуть передбачати використання суб'єктами господарювання послуг юридичного аудиту з метою перевірки правової документації перед вступом у партнерські відносини, а також передачу завдання створення та обслуговування сайту спеціалізованій фірмі або фахівцям із забезпечення інформаційної безпеки на договірних засадах.

Література:

1. Мігус І.П. Роль управління загрозами та ризиками в системі економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності / І.П. Мігус, О.С. Гордієнко // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. — 2013. — Вип. 33 (1). — С. 33—37.

2. Доценко І.О. Формування системи оцінювання рівня економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу підприємницьких ризиків / І.О. Доценко // Вісник Одеського національного університету. Економіка. — 2013. — Т. 18, Вип. 1. — С. 69—78.

3. Рудніченко Є.М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства / Є.М. Рудніченко // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. — 2013. — № 25 (1). — С. 188—195.

4. Масюк В.М. Взаємозв'язок антикризового управління з ризик-менеджментом та системою економічної безпеки підприємства / В.М. Масюк // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — 2013. — № 778. — С. 81—86.

5. Гудзинський О.Д. Ризики та економічна безпека соціально-економічних систем / О.Д. Гудзинський, С.М. Судомир // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). — 2014. — № 2. — С. 35—37.

References:

1. Mihus, I. P. & Hordiienko, O. S. (2013), The role of management threats and risks in the economic security of business entities. Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Serii: Ekonomichni nauky, no. 33 (1), pp. 33—37 (in ukr).

2. Dotsenko, I. O. (2013), Formation of evaluation of economic security for the effect of business risks. Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomika, no. 1 (vol. 18), pp. 69—78 (in ukr).

3. Rudnichenko, Ye. M. (2013), Threat, risk, danger, nature and the relationship with the system of economic security. Ekonomika. Menedzhment. Pidpryyemnytstvo, no. 25 (1), pp. 188—195 (in ukr).

4. Masiuk, V. M. (2013), Relationship of crisis management with risk-management system and economic security. Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku, no 778, pp. 81—86 (in ukr).

5. Hudzynskyi, O. D. & Sudomyr, S. M. (2014), The risks of economic security and socio-economic systems. Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky), no. 2, pp. 35—37 (in ukr).

Стаття надійшла до редакції 12.07.2016 р.